

Gymnasieutredningens förslag i korthet

25.1 En gymnasieskola för alla ungdomar

Utredningen har haft i uppdrag att överväga om gymnasieskolan ska göras obligatorisk. Forskning visar att det i princip krävs en gymnasieutbildning för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden och minska sårbarhet för arbetslöshet. Risken för att hamna i ett ekonomiskt och socialt utanförskap ökar också med avsaknad av fullföljd gymnasieutbildning. Utredningen visar att det finns fler nackdelar än fördelar med att införa en obligatorisk gymnasieutbildning. Utredningen förordar istället att till skillnad mot dagens skrivning om att hemkommunen ska erbjuda gymnasieutbildning, så ska istället hemkommunen ges ett aktivt och pådrivande ansvar att ungdomar som avslutat grundskolan så snart som möjligt ska erbjudas gymnasieutbildning.

Huvudmannen ska arbeta aktivt och systematiskt för att förhindra studieavbrott och rektors ansvar för elevs upprepade och längre frånvaro tydliggöras. Skolan ska omgående kontakta elev som redan från början uteblir från utbildningen och vidta åtgärder för att förhindra studieavbrott. En elev med långvarig frånvaro kan först avslutas från sin utbildning när föreskrivna åtgärder har vidtagits.

Det så kallade aktivitetsansvaret som omfattar ungdomar upp till 20 års ålder föreslås även omfatta nyanlända ungdomar som folkbokförts i Sverige efter 16 års ålder. Introduktionsprogrammet kommer inte längre vara en del av aktivitetsansvaret.

25.2 Vårdnadshavarens medverkan och elevers engagemang och närvaro

Utredningen vill markera att även vårdnadshavaren har ett ansvar för sitt barns utbildning, och föreslår därför att krav införs på att vårdnadshavaren aktivt ska medverka till att ungdomen påbörjar och deltar i en gymnasieutbildning. Bestämmelsen ska införas i skollagen.

För att understryka betydelsen av elevens engagemang för att nå målen med sin utbildning föreslår utredningen att det i skollagen förtydligas att eleven inte bara ska närvara utan också aktivt delta i utbildningen.

25.3 Tydligare möjligheter att gå längre i gymnasieskolan

Rätten att gå om en kurs efter tre års skolgång finns idag i och med att ingen bestämmelse begränsar detta. Utredningen anser dock att rätten behöver tydliggöras då lagen tolkas olika av olika huvudmän. Likaså ska skollagen förtydligas vad gäller introduktionsprogrammen; en elev har rätt till tre års utbildning och också i vissa fall utsträckas till längre tid än tre år.

25.4 Planering av utbildning och undervisningstid

Utredningen framhåller att yrkesprogrammets intressenter anser att minsta garanterad undervisningstid inte är tillräcklig och att mer lärarledd tid behövs. Utredningen bedömer att det är rimligt att till viss del utöka undervisningstiden och föreslår en utökning med 50 timmar. Utökningen motsvaras totalt av 70 timmar till 2 500 timmar. Av dessa är 20 timmar utökning för införande av ett estetiskt ämne och förändring av gymnasiearbetet. Timantalet på yrkesprogrammen ska täcka förslaget om garanterade möjligheter till högskolebehörighet som redogörs för i särskilt avsnitt.

Utökningen med 20 timmar på grund av införande av ett estetiskt ämne och förändring av gymnasiearbetet föreslås även gälla för högskoleförberedande program. Den totala minsta garanterad undervisningstiden föreslås bli 2 200 timmar.

Utredningen föreslår att en bestämmelse införs i gymnasieförordningen att utbildningen som helhet ska planeras med sammanhållna skoldagar för att skapa en tydligare struktur och bättre förutsättningar för helhet och sammanhang i utbildningen.

För att stödja elevernas lärande och utveckling anser utredningen att överlämnandet av relevanta uppgifter om elever mellan grundskola och gymnasieskola ska genomföras systematiskt och lyfts därför upp i skollagen. Idag finns skrivningar om samverkan i läroplanerna.

25.5 Undervisningen och alla elevers utveckling mot målen

Utredningen föreslår att det i skollagen ska införas en bestämmelse om att alla elever i gymnasieskolan ska ha en mentor som ska följa elevens utveckling och reagera på om eleven behöver stöd. Mentorn ska ha en samordnande roll för att insatser ska kunna göras. En bestämmelse om strukturerad undervisning, liknande vad som finns för grundskolan, bör införas i gymnasieförordningen. Syftet är att sätta fokus på gymnasieskolans pedagogiska uppdrag i samma utsträckning som för grundskolan.

Utredningen föreslår ett särskilt regeringsuppdrag till Skolverket för att stimulera samverkan mellan de olika kompetenserna elevhälsan, studie- och yrkesvägledningen och lärare genomförs. Syftet är att sprida goda exempel på samverkan och forskning.

25.6 Stödåtgärder i gymnasieskolan

Skolan har ansvaret för att samordna elevers stödinsatser. Utredningen vill betona att helhetsbedömningen är viktig, utgångspunkten ska vara utbildningen i dess helhet inte enbart per kurs. Krav på att elever som är i behov av särskilt stöd ska få detta införas och vad som kan utgöra extra anpassningar respektive särskilt stöd ska tydliggöras. Beslut om förlängd undervisning föreslås övergå från huvudmannen till rektor då beslutet är att betrakta som särskilt stöd. Nuvarande bestämmelse om individuellt anpassat program ska inte ersätta extra anpassningar eller särskilt stöd. Gymnasiegemensamma och programgemensamma kurser ska inte kunna bytas ut om det inte finns synnerliga skäl, till exempel fysisk funktionsnedsättning. Skrivningarna om rektors ansvar för resursfördelning i relation till elevernas behov ska förtydligas i läroplanen så att skrivningarna mer liknar grundskolans.

25.7 Enhetliga behörighetskrav till nationella program

I en kvalitetsgranskning som Skolinspektionen gjort påpekas att om elever saknar väsentliga förkunskaper finns en risk att undervisningen i vissa lägen kan förskjutas mot en lägre nivå då inte alla elever har goda förkunskaper. I nuvarande gymnasieskola är kraven mot yrkesprogrammen lägre än mot högskoleförberedande. Utredningen bedömer att behovet av tillräckligt goda förkunskaper bör beaktas och att kravet på tolv godkända ämnen bör gälla för samtliga program. Likaså bedöms att differentierade behörighetskrav kan påverka intresset för yrkesprogrammen negativt – att de skulle var mindre krävande.

25.8 Möjlighet till undantag från vissa behörighetskrav

Ungdomar har rätt till tre års utbildning om utbildningen påbörjats före det första kalenderhalvåret det år han/hon fyller 20 år. Nyanlända ungdomar har rätt till fyra års språkintröduktion. Däremot kan inte en elev påbörja en ny utbildning efter 20-årsgränsen. Få nyanlända elever hinner påbörja utbildning på ett nationellt program innan nuvarande gräns. Utredningen gör bedömningen att det kan finnas elever som närmar sig åldersgränsen och som saknar godkänt betyg i ett fåtal ämnen för att bli behöriga. Det bör finnas en möjlighet att göra undantag för dessa elever att kunna påbörja ett nationellt program. Prövning ska göras av huvudmannen utifrån elevens förutsättningar att nå målen och därmed om undantag från behörighetskraven ska beslutas. Undantag ska gälla för totalt två ämnen.

Utredningen anser vidare att åldersgränsen i övrigt inte bör höjas då gymnasieskolan är en ungdomsskola och att särskilda bestämmelser för nyanlända kan skapa avgränsningsproblem gentemot andra elever som inte nått behörighet till att påbörja gymnasieutbildning innan 20-årsgränsen.

25.9 Grundläggande och särskild behörighet på yrkesprogram

Utifrån enkät- och intervjustudier har utredningen gjort bedömningen att frågan om högskolebehörighet på yrkesprogrammen är viktig och ses som stor anledning till ungdomars sjunkande intresse för att söka till yrkesprogrammen. Utredningen anser att det är olyckligt om ungdomar uppfattar utbildningen på högskoleförberedande program som en utbildning med högre kvalitet jämfört med yrkesprogrammen. Förslaget är därför att de kurser om 300 poäng som krävs för grundläggande behörighet införs som ett grundupplägg på samtliga yrkesprogram. Elever kan dock välja bort dessa kurser till förmån för andra.

Ovanstående åtgärder bedöms av utredningen kunna öka yrkesprogrammets attraktivitet, då osäkerheten kring om eleverna kan uppnå högskolebehörighet eller inte kan minska. Det anses inte föreligga någon konflikt mellan Gy11:s syfte till ökat avnämning flytande och ökat fokus på yrkeskunskaper med en större samordning, enhetlighet och tydlighet vad gäller studievägarna inom yrkesprogrammen idag.

Utredningen föreslår att rätt till utökad program bibehålls för de elever som vill läsa kurser som leder till särskild högskolebehörighet eller ytterligare yrkeskurser. Rätten begränsas till 300 poäng. Skolverket bör avgöra vilka av kurserna som är relevanta på respektive program. Varje huvudman ska avgöra vilka av programfördjupningens yrkeskurser respektive kurser som leder till särskild högskolebehörighet som lokalt ska erbjudas eleverna som utökad program.

25.10 Justeringar i utbudet av nationella program och inriktningar

Utifrån elevers, anordnares, kompetensförsörjningens och samhällets perspektiv, har utredningen övervägt om möjliga justeringar av utbudet. Några av de föreslagna avvecklade inriktningarnas kurser föreslås behållas inom programfördjupningen. De justeringar som föreslås är

- Handels- och administrationsprogrammets inriktning *administrativ service* avvecklas. Programmets namn blir istället Handels- och serviceprogrammet. Sälj- och servicekurser som ingår i programmet idag placeras i programfördjupningen på övriga yrkesprogram där det bedöms vara relevant.
- Ekonomiprogrammet får en inriktning med yrkesprofil mot handelsområdet, inriktningen benämns *handel*.
- Krav på minst fyra veckors arbetsförlagt lärande för Ekonomiprogrammets inriktning *handel* och Teknikprogrammets inriktning *produktionsteknik*.
- Hantverksprogrammets inriktning *frisör* slås samman med *hår- och makeuptylist* samt *budvård*.
- Hotell- och turismprogrammets inriktningar *turism och resor* samt *hotell och konferens* slås samman.
- Barn- och fritidsprogrammets inriktningar *socialt arbete* och *pedagogiskt arbete* slås samman.
- Barn- och fritidsprogrammet ändrar namn till Hälso- och pedagogikprogrammet.

- Humanistiska programmets två inriktningar *kultur* och *språk* slås samman.
- Fordonsprogrammets inriktning *godshantering* avvecklas.
- Restaurang- och livsmedelsprogrammets inriktning *färskvaror, delikatesser och catering* avvecklas.
- Vård- och omsorgsprogrammet får en yrkesexamen benämnd undersköterskeexamen för de elever som fullföljt utbildningen.

25.11 Utbildningsutbudet – fortlöpande förnyelse och regional samverkan

För att möta arbetslivets och samhällets förändringar bör en ändamålsenlig organisation finnas för att hantera förändringsbehoven. Skolverket föreslås redovisa dessa behov till regeringen regelbundet och även ansvara för ett nationellt råd för högskoleförberedande program. Utredningen anser att den regionala nivåns roll bör utredas i syfte att stödja regional samverkan om utbildningsutbud.

25.12 Ett estetiskt ämne

Utredningen hade uppdraget att föreslå hur ett estetiskt ämne kan ingå i alla nationella program. Förslaget som utredningen lämnar innebär att utrymme för det skapas genom att de gymnasiegemensamma ämnenas omfattning utökas, gymnasiearbetet förändras och den garanterade undervisningstiden utökas. Huvudmännen ska vara skyldiga att erbjuda minst två olika estetiska ämnen och det blir obligatoriskt för eleverna att läsa ett estetiskt ämne.

Gymnasiearbetet ska utgå från examensmålen på programmet. Gymnasiearbetet är inte ett ämne eller en kurs och bör därför enligt utredningen ligga utanför poängplanen. De 100 poäng som gymnasiearbetet omfattar bör istället omfatta det estetiska ämnet. Utredningen menar att godkänt gymnasiearbete fortfarande ska gälla för examen men ska genomföras inom utbildningen som helhet. För att möjliggöra viss undervisningstid för att stödja genomförandet, bör därför undervisningstiden utökas med 20 timmar till viss lärarledd tid.

25.13 Ett mer ändamålsenligt utbud av introduktionsprogram

Utredningen föreslår att programinriktat individuellt val ska finnas även mot högskoleförberedande program. Behörighetskraven bör inte förändras men det kan innebära att vissa elever kan behöva mer undervisning i grundskoleämnena. Utgångspunkten är att eleven ska ges möjligheter att inrikta sig mot ett nationellt program utifrån sina förutsättningar.

Idag är inte hemkommunen skyldig att anordna programinriktat individuellt val, men utredningen föreslår att skollagen ändras till att hemkommunen ska ansvara för att alla behöriga ungdomar i kommunen ska erbjudas ett allsidigt urval av de program som anordnas av kommunen eller genom samverkansavtal.

Utredningen föreslår att preparandutbildningen avvecklas i och med att programinriktat individuellt val får inriktning mot högskoleförberedande program.

25.14 Tydligare förutsättningar för elever på introduktionsprogram

Det saknas reglering för hur många undervisningstimmar en utbildning minst ska omfatta och som eleven har rätt till. Utredningen föreslår därför att eleven ska ha rätt till minst 23 timmar, vilket ska motsvara heltidsstudier på yrkesprogram. Huvudmannen ska följa upp och redovisa den undervisningstid som eleven har erbjudits på samma sätt som föreslagits för de nationella programmen. Det ska endast vara möjligt att minska omfattningen av undervisningen om det föreligger särskilda skäl.

25.15 Ett mer varierat utbildningsinnehåll i introduktionsprogrammen

På individuellt alternativ går oftast de ungdomar som står längst ifrån utbildning på nationellt program. Många av dessa elever läser endast grundskoleämnen. Enligt Skolinspektionen kan det handla om organisatoriska skäl men även särskild omsorg om eleverna. Dessa skäl kan stå i vägen för elevens möjligheter att utvecklas i gymnasieskolan. Det kan vara mindre motiverande att enbart läsa grundskoleämnen och utredningen föreslår därför att undervisningen på individuellt alternativ ska innehålla hela eller delar av gymnasiekurser om eleven har förutsättningar för det.

Nyanlända elever upplever ofta att det tar lång tid att nå godkända betyg i svenska och att utbildningen har ett ensidigt fokus på svenska språket. De tappar ämneskunskaper och får inte stimulans att utveckla kunskaper i andra ämnen med hjälp av studiehandledning. Utredningens uppfattning är att regleringen av ”tyngdpunkt i det svenska språket” uppfattas som alltför snäv. Utredningen föreslår därför att undervisningen på språkintröduktion får bedrivas i enbart svenska eller svenska som andraspråk i högst två månader – om det inte finns särskilda skäl. Det ska också tydliggöras att huvudmannen har möjligheter att fritt organisera utbildningen på språkintröduktion med ett yrkesspår eller mot högskoleförberedande program. APL ska också kunna erbjudas.

25.16 Tydligare struktur och bättre dokumentation för elever på introduktionsprogram

Utredningen föreslår att det ska förtydligas i skollagen att huvudmannens plan för utbildningen ska innehålla syfte, huvudsakliga innehåll och längd för att stärka elevens rättssäkerhet. Planen ska vara långsiktig och strategisk och inte ändras under pågående utbildning, eleven ska därför inte längre kunna medge att planen ändras.

Elevens individuella studieplan ska innehålla uppgifter om utbildningens mål, omfattning och längd. Likaså ska den faktiska undervisningstiden redovisas.

Utredningen föreslår att för att stärka elevens rätt ska både utbildningsplanen och den individuella studieplanen kopplas till rätten att fullfölja utbildningen. Det ska även gälla om eleven flyttar till annan kommun.

Utredningen föreslår att ett gymnasieintyg utfärdas när elev på introduktionsprogram uppnått målen för utbildningen enligt sin individuella studieplan. Intyget ska också utfärdas om eleven uppnått behörighet till nationellt program och därför avslutat utbildningen, även om inte eleven har fått betyg i alla ämnen och kurser enligt studieplanen. Elever som avbryter eller inte når målen ska få en sammanställning som redogör för vilka delar som är slutförda. Elev som läser kurser i gymnasieskolans ämnen utan att få godkända betyg ska få skriftlig bedömning av sina kunskaper, enligt förslag.

25.17 Bättre stöd för bedömning, arbetslivsanknytning och koppling till aktuell forskning

Idag så har skollagen krav på att nyanlända grundskoleelevers kunskaper skyndsamt ska bedömas och att det är rektors ansvar. Utredningen föreslår att krav på bedömning även införs för elever på språkintrouktion så att en individuell studieplan kan upprättas inom två månader. Till skillnad mot att det är rektors ansvar i grundskolan föreslår utredningen att bedömningen ska göras centralt hos huvudmannen.

Skolverkets bedömningsmaterial av yrkeskunskaper behöver på sikt utvecklas. Flera huvudmän efterfrågar stöd för bedömning av utländsk utbildning och utredningen föreslår att sådant stödmaterial ska utvecklas.

Liksom för de nationella programmens utveckling anser utredningen att också introduktionsprogrammets utveckling bör diskuteras för att möta elevers behov och anpassas till samhällets utveckling och att koppla utvecklingen till aktuell forskning. Utredningen föreslår därför ett nationellt utvecklingsråd för introduktionsprogrammen som ska inkludera forskare och andra sakkunniga. Skolverket får också i uppdrag att tillhandahålla nationella introduktionsprogramsutvecklare för att på bästa sätt kunna möta elevernas behov.

25.18 Utbildning för nyanlända elever

De flesta förslag ingår i andra delar av utredningen och kommenteras inte särskilt här.

25.19 Ämnesbetyg i en ämnesutformad gymnasieskola

Utredningen har haft som övergripande mål att alla elever ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. Perspektivet har varit att ge elever bra förutsättningar för lärande och utifrån det gjort en bedömning om ämnesbetyg i gymnasieskolan. Bedömningen är att ämnesbetyg sannolikt skulle bidra till minskad stress och ökat fokus på fördjupning och kunskapsutveckling. De fördelar som ämnesbetyg skulle kunna innebära väger tyngre än

fördelar med kursbetyg. Risken för tidiga misslyckanden skulle minska om färre avgörande betyg skulle sättas tidigt. Utredningen ser två modeller som möjliga; en blandad modell med såväl kursbetyg som ämnesbetyg och en modell med ämnesbetyg i alla ämnen. En hel ämnesutformad gymnasieskola anses dock bättre gynna ett samlat arbetssätt i gymnasieskolan. Utredningen bedömer att ett sådant arbete bör inledas med sikte på i första hand en samlad reform och en lång utvecklingstid.

25.20 Gymnasiesärskolan

Utredningens direktiv har varit att avvakta övergripande översyn av gymnasiesärskolan, men att det är viktigt att reglerna för gymnasiesärskolan harmonierar med reglerna för gymnasieskolan. Regleringen ska vara så enhetlig som möjligt och utredningen lämnar därför ett antal förslag som bör införas i gymnasiesärskolan. Ett mål för gymnasiesärskolan bör därför införas liksom för gymnasieskolan – att alla ungdomar ska påbörja och nå målen.

Utredningen påpekar att för vissa frågor behöver en särskild översyn göras för att det ska vara möjligt att göra bedömningen om vissa anpassningar behöver göras i regleringen av gymnasiesärskolan. Det gäller till exempel justeringar i programutbud, garanterad undervisningstid, estetiskt ämne, gymnasiesärskolearbetet, elevers aktiva deltagande i verksamheten och om folkhögskoleutbildningar ska vara tillgängliga för ungdomar i målgruppen som inte fyllt 18 år.

Särskilda förslag till förändringar som utredningen föreslår är att det ska tydliggöras i skollagen att en bedömning av elevens stödbehov ska göras om det befaras att eleven inte kommer att uppnå kunskapskrav eller kunskapsnivå. Skolformen i sig ersätter inte det stöd som en elev kan vara i behov av. Det andra förslaget är att elever i gymnasiesärskolan ska kunna läsa grundskoleämnen inom ramen för ett individuellt anpassat program.

25.21 Bestämmelse om statsbidrag för folkhögskoleutbildning

Bestämmelser om att folkhögskolan får anta yngre elever som går ett introduktionsprogram i gymnasieskolan är inte förenlig med skollagens bestämmelser om entreprenad. Bestämmelsen om att statsbidrag ska utgå tillämpas dock inte eftersom den inte är förenlig med entreprenadbestämmelsen och föreslås därför tas bort.

25.22 Skolverkets arbete med stöd och kompetensutveckling

Utredningen pekar på att det ibland finns ett synsätt att ansvaret för att klara studierna endast är elevernas i och med att gymnasieskolan är frivillig. Detta förhållningssätt är inte förenligt med skollagens och läroplanens bestämmelser. Utredningen bedömer därför att en särskild kompetensutvecklingsåtgärd görs för gymnasieskolan som gäller såväl ledning och stimulans för elever som extra anpassningar och särskilt stöd. Likaså bör en satsning på mentorskap göras. Skolverket föreslås få det uppdraget.

25.23 Genomförande av förslaget, ikraftträdande och tillämpning

De flesta förslag kan tillämpas från och med läsåret 2018/19. Enhetliga behörighetskrav bör dock tillämpas ett läsår senare.

Eventuell reform om ämnesbetyg kan tillämpas tidigast från och med läsåret 2020/21.